

Några grundläggande tips!

Att lyckas med det lokala ANDT-arbetet

Sammanställningen är gjord i samverkan mellan
Länsstyrelsernas ANDT-verksamhet och CAN.

Syftet med denna skrift av framgångsfaktorer är att sammanfatta den kunskap och erfarenhet som finns vad gäller lokalt framgångsrikt förebyggande ANDT-arbete och att inspirera till fortsatt goda insatser i Sverige.

Att kunna ta del av andras erfarenheter av ANDT-arbetet när ens eget arbete ska byggas upp eller förändras är värdefullt. CAN har tittat särskilt på hur de minsta kommunerna i Sverige har organiserat sitt arbete och också vad kommunerna själva uppger som framgångsfaktorer. I Kalmar län bedrev CAN under några år ett indikatorsbaserat lokalt förebyggande arbete. Även erfarenheterna därifrån samt framgångsfaktorer som redovisats av andra kommunprojekt i Sverige finns med i foldern.

Innehåll

Framgångsfaktorer för lokalt
ANDT-förebyggande arbete

Erfarenheter från utvecklings
projekt i kommuner

8 steg till ett lokalt ANDT-arbete

Kvalitetssäkring

Preventionsindex

Särskild situation för de minsta
kommunerna i Sverige?

På baksidan av foldern finns referenser och länkar.

Framgångsfaktorer

för lokalt ANDT-förebyggande arbete

- ✓ **Skapa en gemensam problembild** inom kommunen och tillsammans med samverkanspartners som polis, hälso- och sjukvård och andra viktiga aktörer.
 - Kartlägg problemen genom de undersökningar och register som finns. Gör kartläggningen över tid och relatera till länet och riket. En beskrivning om hur man kan göra finns i matrialet *Introduktion till lokal kartläggning*.
 - Anordna rådslag för att ta reda på hur olika aktörer arbetar inom området. Tex hur man arbetar inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten, polisen och hur skolan och fritidsgården arbetar. Allt får att få fram kvalitativadata. Syftet är att bli överens om hela eller delar av ANDT-situationen.

- ✓ **Gemensamt mål med arbetet:** Det behövs en lokal strategi/handlingsplan som svarar på hur problem ska lösas och situationen ska bli bättre. Planen bör förhålla sig till den nationella ANDT-strategin och den som eventuellt finns på länsplanet för att bli effektiv. Den bör ha jämlikhets-, jämställdhets- och barnperspektiv. Säkerställ att olika grupper i samhället nås och har nytta av insatsen. Analysera om särskilda anpassningar bör göras. Vilka prioriteringar ska göras? Vilka insatser brådskar? Vilka steg ska tas i år och vilka ska följa nästkommande år? Planen kan med fördel tas fram i samverkan med, eller stämmas av med, viktiga samarbetspartners.

- ✓ **Analys – Vilka metoder ska användas?** Säkerställ att metoderna har kunskapsbas och att de är lämpliga för problemet och målgruppen. De som ska utföra insatserna bör ha erforderlig kunskap om hur metoderna används.

- ✓ **Samverka** inom kommunen och över förvaltningsgränser. Ett brett kommunövergripande ANDT-förebyggande arbete är ett gemensamt intresse för hela kommunen. Basen och arenorna för ANDT-arbetet finns ofta inom skola, fritid och socialtjänst. Alkohol- och tobakstillsyn är viktiga verktyg i ANDT-arbetet. Brottsförebyggande arbete och föräldraskapsstöd är områden som har bäring på ANDT-arbetet. Samverkan med andra aktörer lokalt och i länet behövs för att arbetet ska bli effektivt. Ofta handlar det om polisen, regionen, idrottsrörelsen och andra ideella organisationer. Skapa ett gott samarbetsklimat. Bjud in till samtal (t ex rådslag) om den situation som ska åtgärdas. Länsstyrelsen har ett samordnande uppdrag för ANDT-S-arbetet i länet. I uppdraget ingår att ge kunskapsstöd.

- ✓ **Skapa en god struktur och organisation** – bestäm beslutandenivåer, inrätta styrgrupp, ha styrdokument för arbetet; policies och handlingsplaner som ska följas upp. Skapa arbetsgrupper utifrån de insatsområden som prioriteras.

- ✓ **En samlande funktion** – samordnare är en viktig framgångsfaktor. Se till att någon har ansvar för att handlingsplanen sätts i verket och följs upp.

Erfarenheter från utvecklingsprojekt i kommuner

De framgångsfaktorer som identifierats under arbetet med ANT-situationen i Sveriges småkommuner stämmer väl överens med tidigare erfarenheter. Under första decenniet på 2000-talet bedrevs fyra kommunprojekt inom det förebyggande alkohol- och narkotikaområdet i Sverige. Tre av dem initierades och drevs av Alkoholkommittén och Mobilisering av narkotika (*av regeringen tillsatta kommittéer*), ett av Statens folkhälsoinstitut. Mycket av arbetet initialt handlade om att ta fram modeller för hur ett modernt förebyggande arbete skulle bedrivas. Det var t e x viktigt att den samordnare för arbetet som kommunen tillsatte fick uppdrag att kartlägga, planera, se till att planerna sattes i verket och kunde följa upp insatserna, dvs en kommunstrateg med ansvar för det förebyggande arbetet.

En förutsättning för deltagande i kommunprojekten var att arbetet var politiskt förankrat, vilket också visat sig vara en framgångsfaktor för ett långsiktigt hållbart arbete.

De fyra projekten

1

Sex försökskommuner

2
3x33
LUMA4
Småkommunssatsningen

Länk till sammanfattning av erfarenheterna från de fyra projekten finns på baksidan av foldern.

Rambolls har på uppdrag av Folkhälsomyndigheten utvärderat de fyra projekten och sammanfattar framgångsfaktorerna för att satsningarna ska leva kvar så här:

“

Ett tydligt karaktärsdrag i kommuner där många delar från satsningen fortfarande lever kvar är att det funnits en politisk prioritering och vilja att fortsätta arbeta i enlighet med satsningen. Det har visat sig vara framgångsrikt om kommuner har haft utvecklade strukturer redan innan satsningen initierades, exempelvis att det funnits en lokal samordnare. Större kommuner har överlag haft bättre förutsättningar för att utveckla det ANDT-förebyggande arbetet. Kommunstorlek är den enda externa variabeln som utifrån studiens underlag bedöms ha haft en positiv inverkan för kommunernas utveckling efter att ha deltagit i satsningen. ”

Ramboll, Folkhälsomyndigheten En uppföljning av fyra nationella satsningar för att utveckla lokalt ANDT-förebyggande arbete. 2019.

8 steg till ett lokalt ANDT-arbete

Annat stöd för hur man bygger upp en lokal organisation för det förebyggande arbetet finns att få i foldern ”8 steg till ett lokalt ANDT-arbete”. Den togs fram 2016 i en fortsättning på Småkommunssatsningen i Värmlands och Örebro län.

1

Styrdokument: ANDT-arbetet ska utgå från tydliga styrdokument. Därför behöver det finnas en policy och en handlingsplan för arbetet. Där ska framgå vad som ska göras och av vem.

2

Styrning och ledning: ANDT-arbete är en tvärspektoriell verksamhet och omfattar därmed flera förvaltningar inom kommunen. Samverkan krävs dessutom med andra myndigheter och organisationer. Kommunledningen behöver skapa förutsättningar för att insatser, verksamhet och samverkan sker.

3

Finansiering: Resurserna inom den offentliga sektorn är begränsade. Det är viktigt att avsätta budget för ANDT-arbetet.

4

Personal: För att uppnå kvalité och effektivitet krävs det en utsedd person med kompetens för uppdraget som samordnar kommunens insatser inom ANDT-området.

5

Verksamhet: ANDT-verksamheten ska utgå från god kännedom om förhållandena i kommunen, vara kunskapsgrundad och realistisk utifrån de resurser som finns. Ofta innebär ANDT-arbete att nya metoder och arbetssätt ska genomföras vilket kräver god kunskap om implementering.

6

Samverkan: Många samhällsfunktioner berörs av ANDT-arbetet. För bästa resultat krävs samverkan. Om samordnade insatser sker på flera nivåer parallellt uppstår mer värde.

7

Uppföljning och utvärdering: Att följa upp och utvärdera insatserna som görs bidrar till kontroll av att planeringen följs samt kännedom om utvecklingen av ANDT-arbetet.

8

Omvärldsbevakning: För att hålla kommunen uppdaterad inom området är omvärldsbevakning nödvändig, exempelvis genom att delta i konferenser, utbildningar och erfarenhetsutbyten.

ILFA (Indikatorsbaserat Lokalt Förebyggande Arbete)

I det arbete som CAN bedrev i Kalmar län under 2014-2018 rekommenderades kommunerna att:

- Arbeta utifrån lokala data.
- Ha en tydlig och strukturerad kommunorganisation för det ANDT-förebyggande arbetet
- Ha en funktion med ett tydligt mandat att arbeta ANDT-förebyggande.
- Funktionen ska ha politiskt stöd i form av ANDT-politiskt program eller dylikt.
- Samverka med polis, sjukvård, räddningstjänst och länsstyrelse mfl.

Kvalitetssäkring

Inom EU-samarbetet kring det drogförebyggande arbetet har ett instrument för kvalitetssäkring arbetats fram. Förkortningen är EDPQS och står för *European Drug Prevention Quality Standards*. En snabbguide hittas på hos Folkhälsomyndigheten.

Preventionsindex

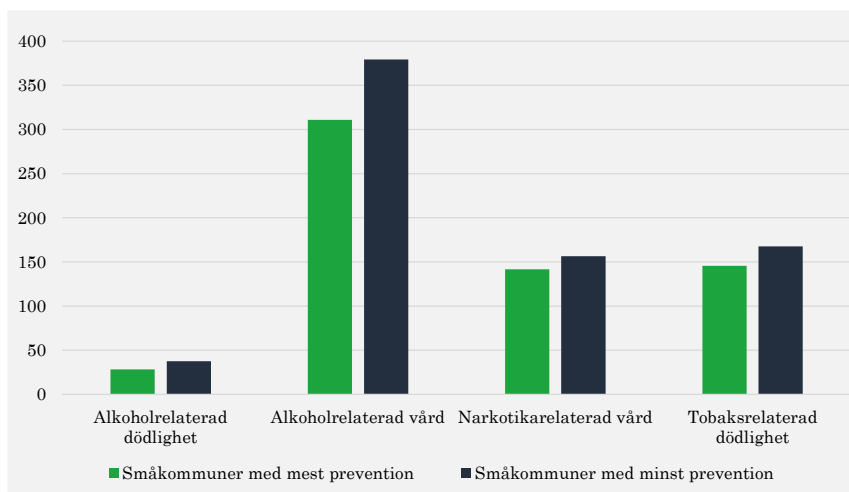
Hur kan man mäta omfattningen av det preventiva arbetet i en kommun eller län? Preventionsindex är än så länge det enda sättet och är ett sammansatt mått som arbetats fram under de senaste åren. Det bygger på uppgifter ur Länsrapporten och Alkoholregistret som finns hos Folkhälsomyndigheten.

I Länsrapporten har i stort sett alla kommuner besvarat ett antal frågor om det förebyggande arbetet och om den tillsyn som bedrivs. Alkoholregistret är ett nationellt register för tillsyn och uppföljning som innehåller uppgifter om serveringstillstånd, tillverkning av alkoholdrycker samt försäljning på restaurang. Preventionsindex är uppbyggt kring fem kategorier: policy, personal och budget, tillstånd och tillsyn, samverkan och aktiviteter. Varje enskild kategori kan ge maximalt 20 poäng. Det maximala antalet poäng en kommun kan få på hela indexet är 100.

Särskild situation för de minsta kommunerna i Sverige?

2018 gjorde CAN på Länsstyrelsernas uppdrag en studie om *ANT-situation och förebyggande arbete i de små kommunerna i Sverige*.

I rapporten visas hur de tio bästa kommunerna med ett invånarantal under 10 000, avseende både det ANT-förebyggande arbetet och ANT-skador, har kunnat identifierats. De tio bästa kommunerna har jämförts med de som hade lägst poäng på preventionsindex. Skillnader kunde uppmätas i form av alkohol- och tobaksrelaterad dödlighet mellan de två kommungrupperna. Det förebyggande arbetet är således en fråga om liv död.

Källa: CAN rapport 179 - Småkommuners ANT-situation och förebyggande arbete.

Småkommunsrapporten kunde visa att de med högst poäng på preventionsindex hade lägre alkohol- och tobaksrelaterad dödlighet jämfört med de med lägst poäng.

Referenser

Rehnman, *Alkohol- och utvecklingsarbete i sex kommuner 2003-2006*. Slutrapport. Alkoholkommittén och Mobilisering mot narkotika 2007

Grundh, ”*Småkommunssatsningen*” En utvärdering av små kommuners förebyggande arbete mot alkohol och narkotika i Värmlands och Örebro län. Karlstad universitet 2011.

Jacobsson, 3x3, Implementering av lokalt förankrat alkohol och drogförebyggande arbete – en utvärdering. Luleå tekniska universitet.

En uppföljning av fyra nationella satsningar för att utveckla lokalt ANDT-förebyggande arbete. Ramboll, Folkhälsomyndigheten 2019

8-steg-till-lokalt-andt-arbete, Länsstyrelsen i Örebro län 2016.

Nilsson, *Local alcohol prevention in Sweden : construction of a prevention index and assessments of prevention effects on consumption and harm*, Karolinska institutet 2019

Leifman, Nilsson, Ramstedt & Thern, *Småkommuners ANT-situation och förebyggande arbete – är det annorlunda än i större kommuner?* Rapport 179, CAN 2018

Länkar

Introduktion till lokal kartläggning.

<https://can.se/Om-CAN/lokal-kartlaggning>

Snabbguide för drogförebyggande arbete, Folkhälsomyndigheten 2015.

<https://folkhalsomyndigheten.se/contentassets/674fc3d2fad9453cbc539141ffb43cb9/snabbguide-drogförebyggande-arbete-15034-webb.pdf>

Preventionsindex

<https://openarchive.ki.se/xmlui/handle/10616/46579>

Länsstyrelserna

C.A.N CENTRALFÖRBUNDET
FÖR ALKOHOL- OCH
NARKOTIKAUPPLYSNING